
ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.226

Г. О. Сухих, студентка,
В. М. Антоненко, к.е.н., доцент**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ВІДШКОДУВАННЯ
ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ**

У статті розглянуті основні аспекти адміністрування ПДВ, обґрунтовані деякі заходи, спрямовані на вирішення проблем діючого механізму стягнення і відшкодування ПДВ, зменшення бюджетної заборгованості по вказаному податку та захист державного бюджету від злочинних посягань.

Ключові слова: податок, додана вартість, реформа, бюджет, відшкодування.

А. А. Сухих, студентка
В. М. Антоненко, к.э.н., доцент**ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ, ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ И ВОЗМЕЩЕНИЯ
НАЛОГА НА ДОБАВЛЕННУЮ СТОИМОСТЬ**

В статье рассмотрены основные аспекты администрирования НДС, обоснованы некоторые меры, направленные на решение проблем действующего механизма взимания и возмещения НДС, уменьшение бюджетной задолженности по указанному налогу и защиту государственного бюджета от преступных посягательств.

Ключевые слова: налог, добавленная стоимость, реформа, бюджет, возмещения.

Н. О. Sukhykh, fifth-year student,
V. M. Antonenko, candidate of economic sciences,
associate professor**PROBLEMS OF VALUE-ADDED TAX FORMING
AND BUDGET REIMBURSING**

The article analyses the main problems of value-added tax management. In order to ensure the steady growth of the Ukrainian economy appropriate tax reforms should be implied. The improvement of tax system structure can be an important tendency. The author substantiates certain measures aiming to solve the problem of existing mechanism of VAT imposing and reimbursing, to reduce VAT budget arrears and to protect the State budget from criminal infringement.

Keywords: tax, value added, reform, budget, reimbursement.

Актуальність теми дослідження. Проблеми формування і функціонування податкової системи постійно знаходяться в центрі уваги науковців і практиків. В умовах ринкової економіки податки є регулюючим та стимулюючим фактором розвитку економіки і суспільства. Важливу роль у цьому процесі відіграє податок на додану вартість.

Для України питання стягнення і відшкодування податку на додану вартість має актуальне й принципове значення: він є стратегічно необхідним, бо наявність ПДВ на території будь-якої країни є обов'язковою умовою для вступу в Європейський Союз; крім того, ПДВ має потужний подат-

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

ковий потенціал, відіграє фіскально-бюджетну роль і є одним із основних бюджетотворюючих податків.

Постановка проблеми. Висока ставка ПДВ в Україні, в порівнянні з розвиненими країнами, не дозволяє ефективно розвиватися вітчизняному виробництву і призводить до ухилення від оподаткування та несвоєчасного відшкодування даного податку з бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування, функціонування та відшкодування ПДВ розглядали такі фахівці, як Крисоватий А.І., Десятнюк О.М. [2], Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Губенко В.В. [4], Ярова Н.В. [5], Паньків І.В. [7], Жукевич О.М. [11], Фомішин С.В. [13], Кулик П.Л. [14] та інші. Актуальність та сучасне значення досліджуваної теми об'єктивно впливають на те, що вчені та практики переймаються різними напрямками реформування непрямого оподаткування та обґрунтовують власні позиції щодо вирішення цієї проблеми. Аналіз праць цих науковців дозволяє констатувати недосконалість податкового законодавства та неефективність функціонування ПДВ в умовах сучасної української економіки.

Виділення невирешених раніше частин загальної проблеми. ПДВ є одним з найбільш вразливим, з боку правопорушників, податком. Тому необхідно вжити заходів, які дозволять розширити базу оподаткування ПДВ, ліквідувати корупційні схеми в податковій сфері, знизити податковий тиск та вдосконалити механізм відшкодування ПДВ з бюджету, тим самим підвищити надходження до бюджету та вивести економіку України з тіні.

Постановка завдання. Метою роботи є розробка обґрунтованих заходів, які допоможуть розв'язати складні питання функціонування ПДВ, проблеми діючого механізму його стягнення і відшкодування, зменшити бюджетну заборгованість по вказаному податку.

Виклад основного матеріалу. Основною функцією ПДВ є фіскальна функція, і цей податок є основним серед непрямих податків і одним з основних джерел формування доходної частини Державного бюджету України, але ПДВ має значний зв'язок з інфляцією. За кордоном, на відміну від України, цей податок використовується для стримування надмірних витрат, які викликають інфляцію попиту. При цьому ПДВ виконує стабілізуючу функцію і впливає на розвиток економіки держави. Забезпечення стійкого зростання української економіки вимагає проведення відповідної податкової реформи. Її важливим напрямом може бути вдосконалення структури податкової системи

Тому проблема реформування ПДВ в Україні є однією з актуальних проблем галузі оподаткування, а діюча система справляння ПДВ має низку проблемних питань (рис. 1).

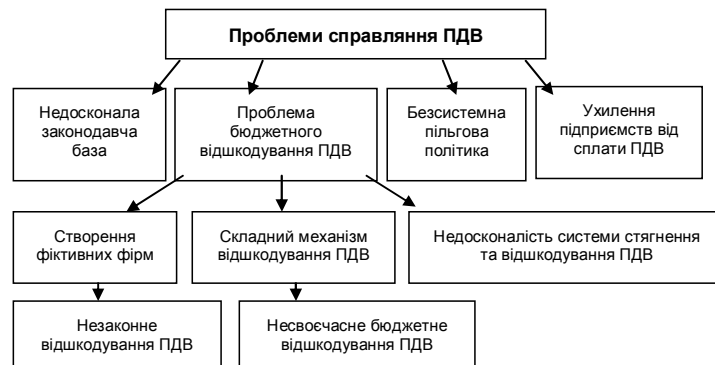

Рис. 1. Проблемні питання справляння ПДВ

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Проблема бюджетного відшкодування ПДВ з'явилася в Україні ще після прийняття Закону України «Про податок на додану вартість» № 168/97 – ВР від 03.04.1997 р. На рис. 2 зображені щомісячні обсяги відшкодувань податку на додану вартість з бюджету в 2009 – 2011 роках.

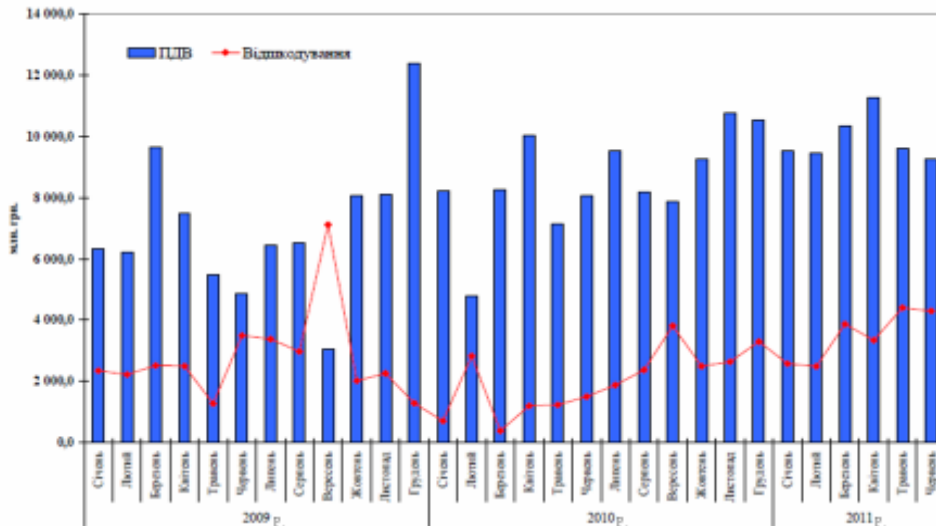

Рис. 2. Щомісячні обсяги відшкодувань податку на додану вартість з бюджету в 2009–2011 роках [4]

Несвоєчасне бюджетне відшкодування негативно впливає на діяльність суб'єктів господарювання, оскільки затримка з боку держави щодо повернення коштів не дає їм можливості розпоряджатися власними фінансовими ресурсами й спрямовувати їх на подальший розвиток своєї справи.

Раніше Закон України «Про Податок на додану вартість» дозволяв отримувати з бюджету колосальні кошти через фіктивне відшкодування і не давав ефективного механізму боротьби з цією проблемою. Намагаючись обмежити зловживання, податкові органи постійно ускладнюють облік.

ПДВ у нашій країні завжди залишався проблемним податком, хоча і результативним. На тлі величезних боргів по компенсації ПДВ, все частіше стали звучати пропозиції щодо його ліквідації взагалі. Так, голова Харківської обласної Асоціації приватних роботодавців Олександр Чумак вважає, що ПДВ з часів його введення в 1992 році так і не став тим податком, який би стимулював економіку і український експорт. «Відшкодування ПДВ для реальних постачальників проблематично, і ми маємо вимивання 20% обороту підприємств. Хтось наблизений до чиновників може отримати швидке відшкодування ПДВ або навіть за фіктивною заявкою. А реальний бізнес - не може» [10].

На практиці ми бачимо, що не все виконується із того, що вже затверджено законодавством. Так, перший віце-прем'єр-міністр України Валерій Хорошковський заявляє про те, що проблема відшкодування ПДВ на сьогодні повністю не вирішена. «Незважаючи на кроки Державної податкової служби, не вирішується проблема 100-відсоткового відшкодування ПДВ», - сказав він [8].

Як пише газета "Економические известия", затримка з відшкодування ПДВ все ще використовується державою для збільшення доходів скарбниці, і прийняття Податкового кодексу ситуацію не поліпшило. Практика затримки

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

відшкодування ПДВ позбавляє підприємства вкрай необхідних оборотних коштів. Несвоєчасне відшкодування ПДВ - це, по суті, безвідсоткове кредитування платником податку держави. Це негативно відображається на всіх складових розвитку бізнесу, присутності підприємств на ринках, конкурентоспроможності і формує додатковий фіскальний тиск на суб'єктів економіки й, перш за все, - на бізнес. Позбавлені власних коштів, підприємства не можуть впроваджувати нові технології, реалізувати інвестиційні програми, виробничі плани, створені під нереалізовані замовлення, на підприємствах простору обладнання [9].

Більш справедливим і результативним було б замість ПДВ та інших податків перейти на єдиний для всіх податок з обороту в розмірі 5%. Таку впевненість висловив Валентин Сердюк, президент СП «Роква», зазначивши, що в податку на додану вартість зацікавлене обмежене коло представників великого бізнесу [10].

Про доцільність скасування ПДВ висловилися і экс-голова Держком-підприємництва Олександра Кужель, навівши приклад США, де «створення додаткової вартості є національною ідеєю», і тому такого податку там немає [10].

У той же час практично вся Європа досить успішно працює з ПДВ завдяки наявності чіткого і прозорого механізму відшкодування. Але, мабуть, для України це виявилось дуже складно, і тому Всеукраїнський союз вчених-економістів підготував досить радикальну пропозицію. За твердженням Олександра Кендюхова, Європейська система оподаткування розрахована на «роздуде споживання», і тому її не можна застосовувати до українських реалій [10].

Союз пропонує замість податку на прибуток, ПДВ і єдиного податку для малого бізнесу ввести податок на купівлю в розмірі 2,5-4% від вартості купівлі. На думку авторів ініціативи, це дозволить підвищити надходження у бюджет. Крім того, цей податок було б на порядок легше адмініструвати [26].

В експертних колах, між тим, ініціативу Всеукраїнського союзу вчених-економістів сприймають з недовірою. Інна Луніна, начальник відділу державних фінансів Інституту економіки і прогнозування НАН України, впевнена, що ПДВ - один з найкращих і надійних податків, навіть з урахуванням заборгованості за його відшкодування, який забезпечує близько 35% доходів державного бюджету України. «Замінити цей податок практично нічим», - говорить експерт [10].

Реалізація податкового регулювання можлива лише при взаємодії інтересів держави та платників податків, механізми та правила якої зафіксовані в єдиному документі - Податковому кодексі України (ПКУ). Україна почала жити за ПКУ досить недавно, але вже можна відзначити ряд переваг та недоліків.

Що стосується переваг, то є деякі позитивні моменти в оподаткуванні для середнього і великого бізнесу. Щодо податку на додану вартість, то з 2014 року він зменшується на 3% - із 20 до 17%. Експерти тим часом сумніваються в тому, що це допоможе кардинально вирішити проблему з одним з найбільших корупційних податків. Зниження ставки ПДВ має зробити товар дешевшим. Однак це буде залежати від того, наскільки конкурентна буде наша економіка. Сьогодні в умовах високої монополізації складно сказати, наскільки виграють «кінцеві споживачі». Що ж стосується впливу на бізнес, є досить серйозні сумніви стосовно того, що зниження ставки ПДВ буде сприяти економічному зростанню.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

Держава зобов'язана змінити ситуацію, інакше експортоорієнтовані підприємства стануть обмежувачами зростання економіки, негативно вплинуть на фінансово-економічні показники розвитку країни, в першу чергу - на ВВП і рівень життя населення.

Щоб змінити сформовану ситуацію, необхідно провести законодавче удосконалення Податкового кодексу.

У нинішньому вигляді ПДВ не влаштовує жодну з сторін – державній казні податок не забезпечує бажаного рівня доходів, платники податку не задоволені занадто складним обліком. Якщо розібратись, ПДВ в нинішньому вигляді вигідний лише отримувачам відшкодування, що згідно з законодавством їм не належить. Недосконалий механізм стягнення і відшкодування ПДВ дає можливість підприємствам ухилятися від сплати податку та отримувати незаконне відшкодування завдяки певним обліковим маніпуляціям.

Яким же чином можна розв'язати проблему діючого механізму стягнення і відшкодування ПДВ, зменшити бюджетну заборгованість по вказаному податку та захистити державний бюджет від злочинних посягань?

Для подолання зазначених вище проблем в Україні необхідно реалізувати в комплексі такі заходи.

1. Перекрити можливості перенесення бази оподаткування на суб'єктів господарської діяльності, які не сплачують ПДВ, у зв'язку з чим пропонується внести зміни в законодавчу базу для суб'єктів, які використовують спрощену систему оподаткування, і річна виручка яких перевищує 200 тис. грн., а саме зобов'язати їх реєструватися платниками ПДВ. Але треба удосконалити процедуру реєстрації платників ПДВ для виключення можливості появи фіктивних фірм.

2. Враховуючи досвід країн ЄС, запровадити диференційовані ставки податку для різних груп товарів; розширити базу оподаткування ПДВ за рахунок ліквідації більшості пільг за одночасного зниження ставки ПДВ. Наприклад, на товари першої необхідності – ставку 8%, на товари розкоші – ставку 50%. Це допоможе стимулювати економічне зростання, створити передумови для постійного збільшення податкової бази в майбутньому; зробити економіку більш прозорою й легальною, що конче потрібно для її нормального розвитку, залучення фінансування тощо; підвищити конкурентоспроможність наших товарів у країнах СOT; підтримати фондовий ринок, підвищити його капіталізацію; поліпшити інвестиційний клімат, збільшити приплив капіталу в Україну, у тому числі і на фондовий ринок; створити стимули для розвитку не сировинного, а інноваційного сектору економіки; знизити рівень корупції.

3. Налагодити тісні комунікації з головними торговельними партнерами України, що дасть змогу виявити факти фіктивного експорту, оскільки буде можливість порівнювати обсяги експорту, зафіксованого на українській митниці, та обсяги імпорту, задекларовані на іноземних митницях.

4. Створити резервний фонд відшкодування ПДВ, кошти якого не враховувалися б при плануванні державних видатків. Кошти фонду можуть спрямовуватися на виконання державних зобов'язань з відшкодування лише в разі невиконання плану надходжень ПДВ до бюджету або перевищення фактичних обсягів вимог на відшкодування від їхнього прогнозного обсягу.

5. Зменшити діючу ставку ПДВ, за умови, що це сприятиме зменшенню податкового тиску і, отже, зменшенню ухилення від оподаткування і збільшенню бази оподаткування. Та головне те, що зниження ставки також вплине на сукупний попит через механізм цін, розширення споживання, на активізацію бізнесу.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

б. Обмежити відшкодування ПДВ при продажу товарів (робіт, послуг) за цінами, які дуже відрізняються від рівня звичайних цін.

Зазначені пропозиції не є аксіомою, а лише спробою конкретизувати той напрям реформування ПДВ, який може стати кроком до реального удосконалення податку, створення такої його моделі, яка була б ефективною у специфічних умовах України.

Україна могла б спиратися на успішний досвід європейських країн, але для якісних змін потрібна не тільки політична воля, а й певна мобільність державного апарату.

Висновки. Отже, провівши дослідження з питання податку на додану вартість, можемо підбити певні підсумки.

ПДВ має високу ефективність з фіскальної точки зору. Широка база оподаткування, яка включає не тільки товари, але й роботи та послуги, забезпечує надійність та стабільність бюджетних надходжень цього податку. Стягнення ПДВ на всіх стадіях руху товарів, робіт, послуг має за наслідок рівноправний розподіл податкового тягаря підприємницької діяльності.

Саме ПДВ має добрі перспективи, що підтверджується як результатами виконаного дослідження, так і роботами зарубіжних дослідників. При цьому слід тільки спеціально підкреслити, що в даному випадку не йдеться про ПДВ в його нинішньому українському варіанті, основні положення якого зумовлені не стільки раціональними підставами, скільки особливостями процесу ухвалення законодавчих і фіскальних рішень в несприятливих інституційних умовах транзитивної економіки. Очевидно, що цей податок можна і потрібно удосконалювати. І головне полягає в тому, щоб, зберігаючи випробовану в ЄС споживацьку форму і кредитний метод розрахунку зобов'язань, він по суті виступав би як податок на споживання, тобто не "заморожувався" у виробничих запасах підприємств, вчасно відшкодовувався по всьому ланцюжку від товаровиробника до кінцевого споживача, щоб збиткові підприємства, які декларують від'ємну додану вартість, не могли довгий час працювати, а підлягали швидкій і ефективній санації і т.п. Проте це вже не питання концептуального вибору податків, а проблеми реалізації економічної політики, формування досконалішого інституційного середовища функціонування бізнесу, у тому числі за рахунок подальшого вдосконалення демократичних механізмів і податкового законодавства.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р., № 2755 – VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Крисоватий А.І. Податкова система: навчальний посібник / А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 376 с.
3. Офіційний портал державної податкової служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sta.gov.ua>
4. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2011 рік / [Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Губенко В.В. та ін]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К.: 2011. – 96 с.
5. Ярова Н.В. Вплив ПДВ на фінансово-господарську діяльність підприємств / Н.В. Ярова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. - №5.
6. Офіційний портал Комітету ВРУ з питань бюджету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua>.
7. Паньків І.В. Прибуток - особливості його формування та використання в ефективному управлінні підприємством / І.В. Паньків // Науковий вісник НЛТУ України 36. наук.-техн. праць. – Вип. 21.5. - Львів: НЛТУУ, 2011. – С. 179-185.
8. В Украине продолжают проблемы с возмещением НДС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/V-Ukraine-prodolzhayutsya-problemy-s-vozmeshcheniem-NDS-Horoshkovskiy.html>.

ФІНАНСИ. БАНКІВСЬКА СПРАВА

9. Проблемы с возмещением налога на добавленную стоимость губительно отражаются на украинских предприятиях [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://banker.ua/bank_news/govregulations/2012/03/06/1180455463/.

10. Налоговый кодекс: новые проблемы с НДС [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.veskr.com.ua/index.php/>

11. Жукевич О.М. Актуальні проблеми застосування ПДВ в Україні / О.М. Жукевич // Економічний простір. – 2009. - №22/2. - С. 24-31.

12. Україна у цифрах у 2009 році. Статистичний довідник. - К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». – 2010. – 260с.

13. Фомішин С.В. Засоби регулювання відшкодування ПДВ / С.В. Фомішин, Н.А. Махновська // Економічні науки. – Сер.: Облік і фінанси. – 2010 - №7 (25). – Ч.5. – С. 52-61.

14. Кулик П.Л. ПДВ у проекті податкового кодексу: оцінка фіскального потенціалу / П.Л. Кулик // Економічні науки. – Сер.: Облік і фінанси. – 2010 - №7 (25). – Ч.4. – С. 53-58.

Надійшла 26.11.2012 р.